

ЧАРЛЗ ДИКЕНС

КОЛЕДНА ПЕСЕН

София, 2014

Преводът е направен по изданието:

CHARLES DICKENS

A CHRISTMAS CAROL

IN PROSE. BEING A GHOST STORY OF CHRISTMAS

Chapman & Hall, 1843. First edition

На корицата: портрет на Чарлз Дикенс, художник Петър Станимиров

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Нели Доспевска, превод, 2014

© Петър Станимиров, художник, 2014

© Издателство „Изток-Запад“, 2014

ISBN 978-619-152-542-3

ЧАРЛЗ ДИКЕНС

КОЛЕДНА ПЕСЕН

Приказка за призраци

Превод от английски
Нели Доспевска

СЪДЪРЖАНИЕ

СТРОФА ПЪРВА

ПРИЗРАКЪТ НА МАРЛИ..... 7

СТРОФА ВТОРА

ПЪРВИЯТ ОТ ТРИТЕ ПРИЗРАКА..... 30

СТРОФА ТРЕТА

ВТОРИЯТ ОТ ТРИТЕ ПРИЗРАКА.....51

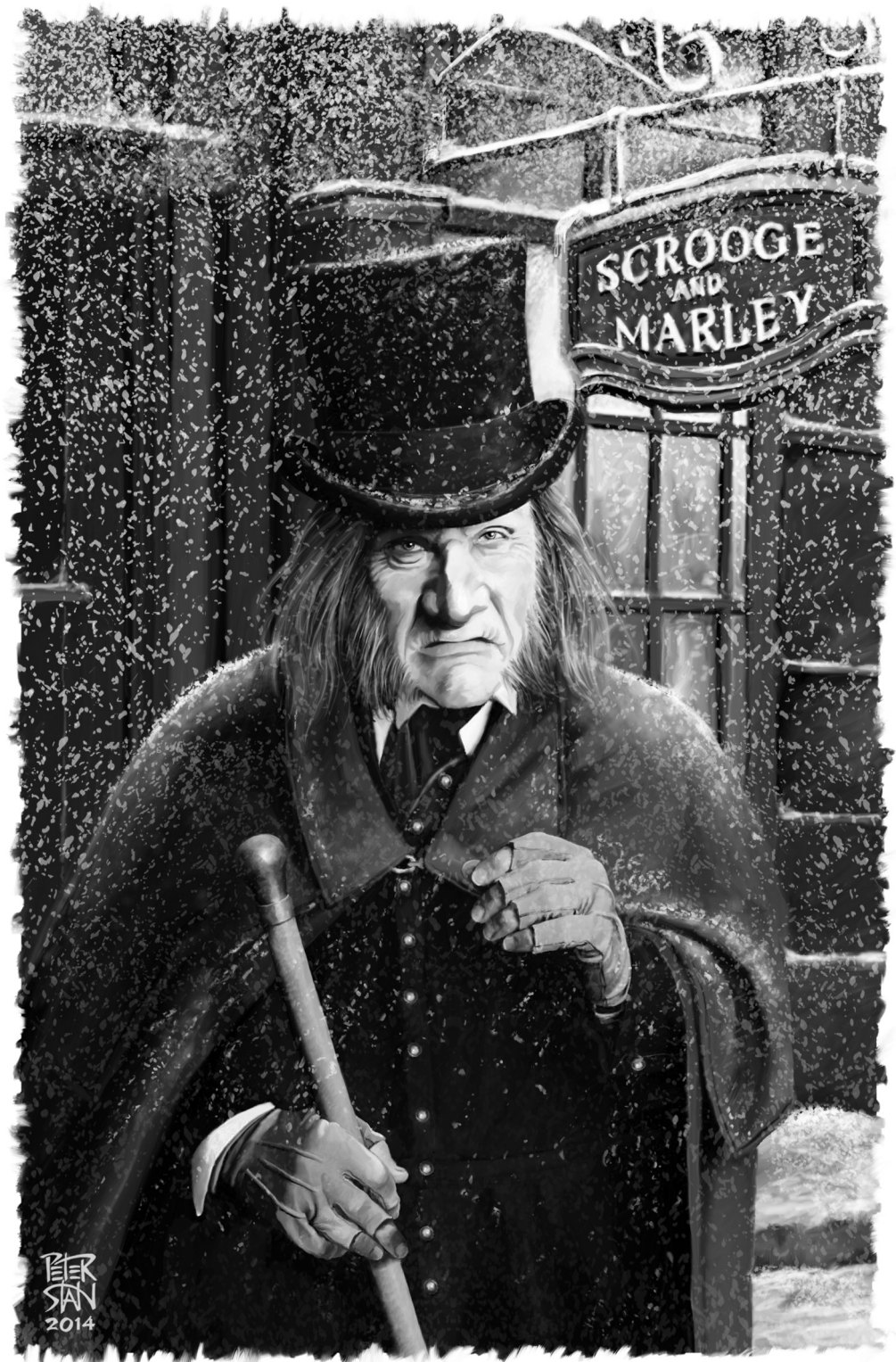
СТРОФА ЧЕТВЪРТА

ПОСЛЕДНИЯТ ПРИЗРАК.....78

СТРОФА ПЕТА

КРАЯТ97

СТРОФА ПЪРВА ПРИЗРАКЪТ НА МАРЛИ

Марли беше мъртъв, това като начало. Няма абсолютно никакво съмнение. Документът за регистриране на погребението му беше подписан от пастора, чиновника, собственика на погребалното бюро и главния опечален. Подписа го Скрудж. А името на Скрудж се уважаваше в търговския свят – под каквото и да се подпишеше той.

Старият Марли беше мъртъв като гвоздей на врата, както казват по нас. Забележете! Не искам да кажа, че знам от собствен опит какво точно му е мъртвото на един гвоздей на врата. Лично аз съм склонен да приема, че един гвоздей на ковчег е най-мъртвото нещо в железарския бранш. Но в това сравнение е отразена мъдростта на предците ни; и недостойните ми ръце няма да я осквернят, иначе със страната

ни е свършено. Следователно ще ми позволите да повтора настойчиво: Марли беше мъртъв като гвоздей на врата.

Знаеше ли Скрудж, че той е мъртъв? Разбира се, че знаеше... Как би могло да е иначе? Скрудж и той бяха съдружници от не знам си колко години. Скрудж беше едничкият изпълнител на завещанието му, едничкият управител на имотите му, едничкият му правоприменик, едничкият наследник на имуществото му, едничкият му приятел и едничкият опечален. Но дори и Скрудж не беше дотолкова сломен от скръбното събитие, та да не се прояви като превъзходен делови човек в самия ден на погребението, ознаменувайки го с една сполучлива сделка.

Като споменавам за погребението на Марли, аз се връщам на точката, от която започнах. Няма съмнение, че Марли беше мъртъв. Това трябва ясно да се разбере, иначе нищо удивляващо няма да излезе от историята, която ще разкажа. Ако не бяхме напълно убедени, че Хамлетовият баща е бил умрял преди започването на пиесата, не би имало нищо по-забележително в това, че при източен вятър е тръгнал да се разхожда нощем по собствения си крепостен вал, отколкото ако някой друг джентълмен на средна възраст безразсъдно би се запътил след смрачаване към ветровито място – да речем, гробището „Св. Павел“, – за да смути в най-буквален смисъл колебливия дух на сина си.

Скрудж изобщо не заличи името на стария Марли. Стоеше си то там, години подир това, над вратата на магазинята: „Скрудж и Марли“. Фирмата беше позната като „Скрудж и Марли“. Понякога хора, които отскоро бяха стъпили в търговията, наричаха Скрудж „Скрудж“, а понякога „Марли“, но той отговаряше и на двете имена. Беше му все едно.

Ох, пък какъв стиснат душевадец беше този Скрудж! Изедник, мърчител, алчен, на стотинката трепереше, от ръка нищо не изпускаше, ненаситният му стар грешник! Твърд и остър като кремък, от който никаква стомана не бе изтръгнала благодатен огън; потаен и необщителен, и самотен като бухал. Скритата в него студенина смразяваше старческите му черти, щипеше заострения му нос, сбръчкваше бузите му, схващаше краката му, зачервяваше очите му, правеше тънките му устни сини и се

изливаше в дращещ глас и злобни думи. Леден скреж покриваше главата му и веждите му, и твърдата му остра брадичка. Ниската си температура той носеше навред със себе си; през горещниците вледеняваше кантората си; а по Коледа не я стопляше нито с един градус.

Външната горещина и студ малко влияеха на Скрудж. Никаква топлина не можеше да го стопли, никаква зима не можеше да го изстуди. Нямаше вятър, по-остър от него, нямаше сняг, който да следва по-упорито целта си, нямаше пороен дъжд, който да е по-безмилостен. Отвратителното време не беше нищо за него. Най-силният дъжд и сняг, и градушка, и поледица можеха да се похвалят само с едно предимство над него. Те често стихваха благодушно, а Скрудж – никога.

Никакъв човек не го спираше на улицата да му каже приветливо: „Скъпи Скрудж, как сте? Кога ще дойдете да се видим?“ Никой просяк не го молеше и за най-дребната монета. Никакви деца не го питаха колко е часът; ни мъж, ни жена бяха поискали някога от Скрудж да ги упъти за това или онова място. Дори кучетата на слепците, изглежда, го познаваха и когато го виждаха да се приближава, повличаха господарите си към входи и тесни улички; а сетне помахваха с опашка, сякаш искаха да кажат: „По-добре да нямаш никакви очи, отколкото зли, слепи ми господарю!“

Но Скрудж пет пари не даваше! Та тъкмо това му се нравеше. Да се промъква по изпълнените с хора пътища на живота и да отблъсква всякаква човешка симпатия, поради което схватливите и наблюдателните го наричаха „побъркан“.

Веднъж, отдавна – и то на Бъдни вечер, измежду всички благочестиви дни на годината, – старият Скрудж седеше в кантората си, зает с работа. Беше студено, мрачно, люто време, на всичко отгоре мъгливо, и той чуваше как хората навън жужеха като пчели нагоре-надолу по тясната уличка, тупаха с длани гърдите си и потропваха с крака по камъните на паважа да ги стоплят. Градските часовници току-що бяха оповестили само три часа, но вече беше съвсем тъмно – изобщо през целия ден не беше светло – и в прозорците на съседните кантори при-

пламваха свещи, подобно на червеникави петна по осезаемия кафяв въздух. Мъглата проникваше през всяка пролука и ключалка и навън беше тъй гъста, че макар уличката да беше от най-тесните, къщите отсреща изглеждаха просто като призраци. Като виждаше как мръсният облак се смъква надолу, закривайки всичко, човек би могъл да си помисли, че Природата живее съвсем наблизко и вари нещо в голям казан.

Вратата на Скруджовата кантора беше отворена, за да може той да държи под око чиновника си, който в една бедна малка клетка отвъд, нещо като цистерна, преписваше писма. Огънят на Скрудж беше много малък, но огънят на чиновника беше толкова по-малък, че изглеждаше като един-единствен въглен. Но той не можеше да го засили, тъй като Скрудж държеше сандъка с въглищата в собствената си стая; и стига само чиновникът да влезеше с лопатата, господарят веднага предричаше, че ще се наложи двамата да се разделят. Поради което чиновникът се увиваше в белия си вълнен шал и се опитваше да се топли на свещта, но тъй като не беше човек с голямо въображение, това му усилие оставаше безрезултатно.

– Весела Коледа, вуйчо! Бог да ти помага! – извика един весел глас. Беше гласът на племенника на Скрудж, което се втурна тъй бързо, че за стария човек благопожеланието беше първото указание за приближаването му.

– Ами! – каза Скрудж. – Глупости!

Беше се така стоплил от бързото вървене в мъглата и мразата, този племенник на Скрудж, че цял пламтеше; лицето му беше зачервено и хубаво; очите му блестяха, а дъхът му отново заизлиза от устата му като пушек.

– Та Коледа глупости ли е, вуйчо! – каза племенникът на Скрудж. – Не мислиш, че е така, сигурен съм.

– Мисля – рече Скрудж. – Весела Коледа! Какво право имаш да си весел? Каква причина имаш да си весел? Какъвто си беден!

– Хайде де – отвърна весело племенникът. – Какво пък право имаш ти да си мрачен? Каква причина имаш да си сърдит? Какъвто си богат!

Тъй като в момента нямаше готов по-добър отговор, Скрудж възкликна отново:

– Ами! – и го последва с: – Глупости.

– Не се сърди, вуйчо! – каза племенникът.

– Та как да не се сърдя – отвърна вуйчото, – когато живея в такъв глупашки свят като този? Весела Коледа! Стига с тая весела Коледа! Какво е за човека Коледата, освен ден за плащане на сметки без пари; ден, в който ставаш с една година по-стар и нито с една стотинка по-богат; ден, когато трябва да си направиш баланса в търговските книги и всяка точка в тях за цели дванадесет месеца да се окаже в твой ущърб. Ако останеше на мен – каза възмутено Скрудж, – всеки идиот, който поздравява с „весела Коледа“, трябва да бъде сварен в собствения си пудинг и заровен с клон от бодлива зеленика¹, промушен през сърцето му. Точно така!

– Вуйчо! – възкликна умолително племенникът.

– Племеннико! – отвърна строго вуйчото. – Чествай Коледата по твоя си начин и ме остави аз да я чествам по моя.

– Чествай я! – повтори племенникът на Скрудж. – Но ти не я честваш.

– Дай тогава да я оставя на мира – рече Скрудж. – Много добро да ти донесе! Като че ли някога ти е донесла нещо добро!

– От много неща съм можел да извлека добро, но не съм се възползвал, така си е – отвърна племенникът. – Между тях е и Коледата. Но положително винаги съм мислил за коледните празници, когато са настъпвали – вълн от почитта, която се полага на светото им име и първопричина, ако изобщо нещо, свързано с тях, може да се отдели от това, – като за благодатно време; време за добрини, за опрощаване, за милосърдие, приятно време; едничкото ми познато време в дългия годишен календар, когато мъже и жени, сякаш по общо съгласие, отварят свободно заключените си сърца и поглеждат на по-нищите от

¹ Бодлива зеленика – храст с червени зрънца, който служи за коледна украса (всички бележки под линия са на преводача.)

тях така, като че ли наистина са им спътници за към гроба, а не като на друга раса същества, тръгнали на други пътешествия. И следователно, вуйчо, макар Коледата никога да не е пуснала зрънце злато или сребро в джоба ми, смятам, че тя наистина ми е донесла добро, и ще ми донесе добро; и си казвам: Бог да я благослови!

Чиновникът в цистерната изпляска неволно с ръце. Но след като веднага разбра колко неуместно бе постъпил, той се залови да разбърква огъня и изгаси завинаги последната слаба искрица.

– Още един звук да чуя от теб – каза Скрудж, – и ще честваш своята Коледа, като си изгубиш службата! Чудесен си ми оратор, сър – добави той, като се обърна към племенника си. – Чудя се защо не отидеш в Парламента.

– Не се ядосвай, вуйчо. Хайде! Ела утре у нас на вечеря.

Скрудж каза, че би искал... Да, наистина го каза. Довърши целия израз и каза, че най-напред би искал да го види да отива по дяволите.

– Но защо? – извика племенникът. – Защо?

– Защо се ожени? – запита Скрудж.

– Защото се влюбих.

– Защото си се влюбил! – изръмжа Скрудж, сякаш това беше единичното нещо в света, по-нелепо от една весела Коледа. – Довиждане!

– Но, вуйчо, ти нито веднъж не си дошъл да ме видиш преди това. Защо го изтъкваш като причина да не дойдеш и сега?

– Довиждане – рече Скрудж.

– Не искам нищо от теб; не те моля за нищо; защо да не бъдем приятели?

– Довиждане – рече Скрудж.

– Съжалявам от цялото си сърце, че решението ти е така твърдо. Помежду ни никога не е имало кавга, в която да съм бил участник. Но аз направих необходимия опит в чест на Коледа и ще запазя коледното си настроение докрай. Така че, весела Коледа, вуйчо!

– Довиждане! – каза Скрудж.

– И щастлива Нова година!

– Довиждане! – каза Скрудж.

Въпреки това племенникът му напусна стаята без никаква сърдита дума. Той се поспря на външната врата да поздрави с празника чиновника, който, макар и да му беше студено, беше по-топлосърдечен от Скрудж, поради което му отвърна приветливо. „Ето ти още един такъв – измърмори Скрудж, който долови думите им, – моят чиновник, с петнадесет шилинга седмично, а и с жена и деца, и той взел да приказва за весела Коледа. Просто в лудница да отиде човек.“

„Лудият“, изпращайки навън племенника на Скрудж, въведе вътре други двама души. Те бяха внушителни господа, приятни на вид и сега стояха със свалени шапки в канцеларията на Скрудж. Държаха в ръцете си книги и документи и му се поклониха.

– Скрудж и Марли, нали? – каза единият от двамата господа, като погледна списъка си. – Имам удоволствието да говоря с мистър Скрудж или с мистър Марли?

– Мистър Марли е мъртъв от седем години – отвърна Скрудж. – Умря точно преди седем години на самата тази вечер.

– Не се съмнявам, че неговата щедрост е присъща и на надживелия го съдружник – каза джентълменът, като представи препоръчителните си писма. Думите му бяха съвсем верни; защото двамата съдружници имаха сродни души. При застрашителната дума „щедрост“ Скрудж се намръщи и поклати отрицателно глава, като върна препоръчителните писма.

– В този празничен сезон на годината, мистър Скрудж – каза джентълменът, като взе една писалка, – повече от всякога е желателно да подарим нещичко за бедните и мизерстващите, които много страдат в настоящото годишно време. Хиляди хора се нуждаят от неща от първа необходимост; на стотици хиляди са потребни най-обикновени удобства, сър.

– Няма ли затвори? – попита Скрудж.

– Колкото искате – каза джентълменът, като отново остави писалката.

– Ами общинските бедняшки домове? – заинтересува се Скрудж.

– Те все още ли работят?

– Да. Все още – отвърна джентълменът. – Бих желал да не беше така.

– Тогава, значи, каторгата и законът за бедните действат с пълна сила? – каза Скрудж.

– И двете са под пара, сър.

– О, от това, което казахте отначало, се побоях, че се е случило нещо, което да спре полезната им работа – каза Скрудж. – Много се радвам на думите ви.

– Под впечатлението, че те едва ли могат да дадат християнска радост на духа и тялото на голяма част от хората – отвърна джентълменът, – неколцина сме се наели да съберем средства, за да купим на бедните нещичко за ядене и пиене, а и каквото е необходимо да се стоплят. Избрахме този момент, защото от всички други дни, тъкмо сега нуждата се чувства най-остро, а някъде цари изобилие. Колко да запиша от вас?

– Нищо! – отвърна Скрудж.

– Желаете да бъдете анонимен?

– Желая да ме оставите на мира – каза Скрудж. – Тъй като ме питате какво желая, господа, този е моят отговор. Самият аз не се веселя на Коледа, и не мога да си позволя да я правя весела за ленивци. Помагам да се поддържат учрежденията, за които споменах – те струват достатъчно; и нуждаещите се трябва да отиват там.

– Мнозина не могат да отидат там, а мнозина пък биха предпочели да умрат.

– Ако биха предпочели да умрат – каза Скрудж, – добре ще е да го сторят и да намалят излишното население. Освен това – извинете ме – аз това нещо не го знам.

– Но бихте могли да го узнаете – забеляза джентълменът.

– Не е моя работа – отвърна Скрудж. – Достатъчно е човек да разбира собствената си работа, а не да се бърка в чуждата. Аз непрекъснато съм зает с моята. Довиждане, господа!

Като видяха, че ще е безполезно да настояват на своето, джентълмените си излязоха. Скрудж се залови наново с делата си с подобро

мнение за собствената си личност и в по-шеговито настроение, отколкото му беше обичайно.

Междувременно мъглата и мракът се сгъстиха, така че някои хора току тичаха със запалени факли и предлагаха услугите си да вървят пред конете на екипажите и да ги водят по пътя им. Старата кула на една черква, чиято дрезгава стара камбана все надничаше хитро надолу към Скрудж от един готически прозорец в стената, стана невидима и прозвъняваше часовете и четвъртините в облаците, а после се дочуваха треперливи звуци, сякаш зъбите ѝ тракаха в замръзналата ѝ глава горе. Студът много се засили. На главната улица, при ъгъла с тясната уличка, няколко работници поправяха газопровода и бяха запалили голям огън в мангал, край който се бяха събрали парцаливи мъже и момчета, като топлеха ръцете си и блажено мигаха пред пламъците. Водният кран беше оставен сам на себе си, като преливащата вода се втвърдяваше сърдито и се превръщаше в мизантропичен лед. Светлината на дюкяните, където клонки и зърна бодлива зеленика припукваха от горещината на лампите по прозорците, зачервяваше бледите лица на минувачите. Продаването на домашни птици и бакалски стоки се превръщаше в чудесна шега – прекрасно представление, за което беше едва ли не невъзможно да повярваш, че може да бъде свързано с нещо толкова скучно като принципите на купуването и продаването. Кметът, в крепостта на величествената си официална резиденция, даваше заповеди на петдесетте си готвачи и икономи да правят необходимото да се чества Коледата така, както подобава на дома на един кмет; и дори дребният шивач, когото той беше глобил предишния понеделник пет шилинга, защото се бе движил по улиците пиян и разярен, бъркаше утрешния пудинг в таванския си етаж, а мършавата му жена и детенцето се запътиха да купят говеждото месо.

Още по-мъгливо и по-студено! Пронизващ, остър, хапещ студ. Ако добрият св. Дънстан само бе щипнал носа на злия дух с царящия навън студ, вместо да използва добре известните си оръжия, той наистина би имал защо да нададе рев. Собственикът на едно малко нос-

ле, изгризано и сдъвкано от гладния студ, както костите биват гризани от кучетата, се наведе над Скруджовата ключалка да го поздрави с коледна песен; но при първия звук на

*Бог да те благослови, весел господарю?
Дано нищо не те порази! –*

Скрудж грабна линията за чертане така енергично, че певецът избяга ужасен, като предостави ключалката на мъглата и на засилващия се мраз.

Най-сетне настъпи часът за затваряне на кантората. Озлобен, Скрудж слезе от високия си стол, като мълчаливо оповести това обстоятелство на чакащия в резервоара чиновник, който веднага изгаси свещта и си сложи шапката.

– Предполагам, ще искаш да си свободен утре целия ден? – запита Скрудж.

– Ако е съвсем удобно, сър.

– Не е удобно – рече Скрудж, – а и не е справедливо. Ако ти отнема зтова пет шилинга, не се съмнявам, че ще се почувстваш ощетен, нали?

Чиновникът се усмихна едва-едва.

– И все пак – продължи Скрудж, – *мен* не ме смяташ за ощетен, когато ти давам едnodневна заплата, без да ми работиш.

Чиновникът забеляза, че това става само веднъж в годината.

– Неоснователно извинение да се обира джоба на човека всеки двадесет и пет декември! – каза Скрудж, като закопча връхната си дреха до брадата. – Но, предполагам, ще трябва да ти дам целия ден. Зтова пък на следната сутрин ела по-рано.

Чиновникът обеща, че ще го стори; и Скрудж си излезе с ръмжене. Кантората беше затворена в миг и чиновникът, с развети до под кръста дълги краища на белия си шал (тъй като не можеше да се похвали с връхна дреха), се изпързала двадесет пъти надолу по Корнхил на една опашка от момчета, в чест на Бъдни вечер, а сетне изтича вкъщи в Камдън Таун с пълна бързина, за да играе на сляпа баба.

Скрудж изяде тъжната си вечеря в обичайната си тъжна кръчма; и след като прочете всички вестници и уби остатъка от вечерта с банкерския си регистър, се прибра вкъщи да спи. Той живееше в квартира, която някога бе принадлежала на неговия починал съдружник. Това бяха неприветливи стаи в мрачна грамадна сграда, издигаща се в двор, където никак не ѝ беше мястото, та човек не можеше да не си представи, че е изтичала там още като младичка къща, играейки си на криеница с други къщи, и е забравила откъде да излезе. Сега тя беше твърде стара и пуста, тъй като в нея не живееше никой друг освен Скрудж, като всички останали стаи бяха дадени под наем за канцеларии. Дворът беше толкова тъмен, че дори Скрудж, който познаваше всеки негов камък, беше принуден да върви пипнешком. Мъглата и мразът така бяха обвили старата черна порта на къщата, че сякаш духът закрильник на този сезон седеше мрачно замислен на прага.

Установен факт е, че чукчето на вратата не беше нищо особено, освен дете бе много голямо. Установен факт е също, че Скрудж го беше виждал сутрин и вечер през всичкото време, откакто живееше на това място; също така Скрудж притежаваше толкова малко от онова нещо, което се нарича фантазия, колкото който и да било човек в Лондон, дори включително – а това е смела дума – хората от общинската управа, членовете на градския съвет и на еснафа. Трябва още да се има предвид, че Скрудж не беше и помислял за Марли, след като същия следобед бяха споменали за последен път името на неговия починал преди седем години съдружник. И тогава нека някой ми обясни, ако може, как стана така, че след като пъхна ключа в ключалката на вратата, Скрудж видя в чукчето, без междувременно то изобщо да беше претърпяло някаква промяна – не чукче, а лицето на Марли.

Лицето на Марли. То не беше в непроницаема сянка, както другите предмети в двора, а около него се излъчваше мрачна светлина като от развален рак в тъмна изба. Не беше гневно, нито свирепост, само гледаше Скрудж, както Марли имаше обичай да го гледа, с призрачни очила, вдигнати над призрачното му чело. Нещо странно раз-

движваше косата му, сякаш повеи на горещ въздух; и макар очите да бяха широко отворени, те бяха напълно неподвижни. Това, както и сивосинкавият цвят на лицето, го правеше ужасно; но ужасът съществуваше като че ли независимо от лицето и вън от неговия контрол, а не толкова като част от собствения му израз. Докато Скрудж гледаше втренчено това явление, то отново се превърна в чукче.

Да се каже, че той не се стресна или че кръвта му се поддаде на едно страшно усещане, каквото ѝ беше чуждо още от детинство, ще бъде невярно. Но той сложи ръка на ключа, който беше пуснал, превъртя го здраво, влезе вътре и запали свещта.

Той наистина се спря, разколебан за миг, преди да затвори вратата; и наистина първо погледна предпазливо зад нея, като че ли наполовина очакваше да го изплаши плитката на Марли, щръкнала там в хола. Но от другата страна на вратата нямаше нищо, освен бурмите и гайките, които прикрепяха чукчето, така че той възкликна: „Глупости, глупости!“ – и я затвори шумно.

Звукът отекна в къщата като гръмотевица. Всяка стая горе и всяка бъчва долу в мазетата на търговеца на вино сякаш издаваше своя отделна поредица тътнежи. Скрудж не беше човек, който се бои от екове. Той залости вратата, прекоси хола и се заизкачва по стълбите; при това бавно, почиствайки фитила, докато вървеше.

Можете да говорите смътно, че сте в състояние да изкачите карета, запрегната с шест коня, по здрава стара стълба, или пак така бързо да прокарате в парламента някой злополучен законопроект; но мисълта ми е, че по тази стълба можехте да изкачите и катафалка, и то да я изкачите на ширина, като обърнете терзията ѝ към стената, а вратичката към перилата и да го направите лесно. Беше достатъчно широка за такова нещо, та дори и оставаше още място; и може би поради тази причина на Скрудж се стори, че вижда локомотив във вид на катафалка да се движи пред него в мрачината. Половин дюза газени лампи вън на улицата нямаше да са в състояние да осветят добре входа, та можете да си представите колко беше тъмно въпреки лоената свещ на Скрудж.

PEER
SAN
2014

Той се качи горе, без пет пари да дава. Тъмнината е евтина и тя се нравеше на Скрудж. Но преди да затвори тежката врата, той обходи стаите, за да види дали всичко е наред. Достатъчно си спомняше за лицето, за да пожелае да стори това.

Всекидневна, спалня, килер. Точно такива, каквито трябваше да бъдат. Никой под масата, никой под дивана; слаб огън в камината; лъжицата и паничката готови; а малката тенджерка с овесена каша (Скрудж беше хремав) – на горния ръб на решетката на камината, Никой под леглото; никой в дрешника; никой в халата му, закачен в подозрителен вид на стената. Килерът – както обикновено. Стара предпазна решетка за пред огъня, стари обувки, две кошници за риба, трикрак умивалник и една маша.

Напълно доволен, той затвори вратата и се заключи – заключи се два пъти, което не му беше обичай. Осигурил се по този начин срещу всякаква изненада, той си свали вратовръзката; облече халата и си сложи чехлите, както и нощната шапка; и тогава седна пред огъня да изяде овесената си каша.

Огънят наистина беше съвсем слаб; не беше почти нищо за такава студена нощ. Трябваше да седи близо до него и да го гледа замислено, преди да изтръгне и най-малката топлинка от една такава шепа гориво. Камината беше стара, построена отдавна от някакъв стар холандски търговец, и облицована наоколо с чудновати холандски плочки, предназначени да илюстрират Светото писание. Виждаха се каиновци и авеловци, фараонски дъщери, савски царици, ангели-вестители, слизащи през въздуха върху прилични на пухени легла облаци, аврамовци, балтазаровци, апостоли, отправили се в морето в лодки като сосиери, стотици фигури, които привличаха мислите му. И въпреки това лицето на онзи Марли, умрял преди седем години, се появяваше като жезъл на древен пророк и поглъщаше всичко. Ако всяка гладка плочка отначало биваше неизрисувана, със способността да оформя на повърхността си някаква картина от несвързаните късове на мислите му, на всяка от тях би имало копие от главата на стария Марли.

– Глупости! – каза Скрудж и се заразхожда из стаята.

След няколко обиколки той отново седна. Като облегна глава назад в креслото си, погледът му се спря случайно върху един звънец, който висеше в стаята, свързан, по някаква забравена сега причина, с една стая на най-горния етаж на сградата. С голямо учудване и с някаква странна, необяснима уплаха Скрудж видя, че когато погледът му се спря на звънеца, той започна да се люлее. Отначало се люлееше така лекичко, че едва издаваше звук; но скоро прокътня високо, като същото сториха всички звънци в къщата.

Това трая може би половин минута или една минута, но изглеждаше като цял час. Звънците спряха, както и бяха започнали, едновременно. Бяха последвани от дрънчене, идващо дълбоко отдолу; сякаш някакъв човек влачеше тежка верига над бъчвите в мазето на търговеца на вино. Тогава Скрудж си спомни, че е чувал как призраците в обитавани от духове къщи имат обичай да влачат вериги. Вратата на мазето се отвори изведнъж с кътнящ звук, а после той чу шумът да се засилва все повече на по-долните етажи, сетне да се качва по стълбите; сетне да се приближава право към вратата му.

– И все пак това са глупости! – рече Скрудж. – Няма да го повярвам.

Цветът му обаче се промени, когато, без да спира, нещото се промъкна през тежката врата и влезе в стаята пред очите му. При влизането му замиращият пламък лумна, сякаш извика: „Познах го! Духът на Марли!“ – и се сниши отново.

Същото лице: съвсем същото. Марли със своята плитка, обичайната си жилетка, тесни панталони и високи обувки; техните пискюли шръкнали подобно на плитката му, на полите на жакета му и на косата по главата му. Веригата, която тътреше, беше закопчана около кръста му. Тя беше дълга и го опасваше като опашка; и беше направена (защото Скрудж се взря в нея отблизо) от каси за пари, ключове, катинари, счетоводни книги, нотариални актове и тежки стоманени кутии. Тялото му беше прозрачно, така че Скрудж, като го наблюдаваше и погледът му проникваше през жилетката, можеше да види двете копчета на гърба на жакета му.

Скрудж често бе чувал да казват, че Марли нямал вътрешности, но никога досега не го беше вярвал.

Не, дори и сега не го вярваше. Макар че огледа обстойно целия призрак и го виждаше застанал пред него, макар да усещаше вледеняващото въздействие на мъртво-студените му очи и да виждаше самата материя на сгънатата кърпа, омотана около главата и брадата му, той все още не вярваше на очите си и се възпротивяваше на сетивата си.

– Сега пък какво! – възкликна Скрудж, язвителен и студен както винаги. – Какво искаш от мен?

– Много! – Гласът на Марли, без никакво съмнение.

– Кой си ти?

– Попитай ме кой бях!

– Тогава: кой беше? – запита Скрудж, като повиши глас. – За призрак ти си много особен. – Искаше да каже „до известна степен“¹, но го замени с „много“ като по-подходящо.

– Приживе бях твоят съдружник, Джейкъб Марли.

– Можеш ли – можеш ли да седнеш? – запита Скрудж, гледайки го съмнително.

– Мога.

– Стори го тогава.

Скрудж зададе този въпрос, тъй като не знаеше дали един толкова прозрачен призрак ще е в състояние да седне, и предположи, че ако това е невъзможно, ще е необходимо да се дава неудобно обяснение. Но призракът седна от другата страна на камината, сякаш беше напълно свикнал с това.

– Ти не вярваш в съществуването ми – забеляза призракът.

– Не вярвам – заяви Скрудж.

– Какво друго може да ти докаже реалното ми присъствие освен сетивата ти?

¹ Тук има непреводима игра на думи с понятието „shade“ – „сянка“, но също и „намек за“, „незначително количество“.

– Не знам – каза Скрудж.

– Защо се съмняваш в сетивата си?

– Защото – каза Скрудж – нещо малко може да им въздейства. Дори леко стомашно разстройство ги прави измамливи. Ти може да си несмляно парченце говеждо месо, капка горчица, троха сирене, къс недоварен картоф. Изглеждаш ми да имаш гръб, но не и гроб, каквото и да си в същност!

Скрудж нямаше много навика да пуска шеги, пък и точно тогава, искрено казано, съвсем не му беше до смешки. Истината е, че той се опитваше да бъде остроумен, за да отклони собственото си внимание и да потуши ужаса си; защото гласът на привидението смразяваше дори мозъка на костите му.

Да седи така, втрещен в тези неподвижни, смразени очи, и да мълчи, дори само миг, това страшно би го разстроило, чувстваше Скрудж. Също така имаше нещо много страшно в обстоятелството, че около призрака витаеше някаква си негова собствена дяволска атмосфера. Самият Скрудж не можеше да я почувства, но беше съвсем ясно, че е така; защото, макар духът да седеше напълно неподвижен, косата му, полите на дрехата му и пискюлите продължаваха да трепкат като от гореща пара, излизаща от пещ.

– Виждаш ли тази клечка за зъби? – запита Скрудж, като бързо поднови атаката си от въпроси поради току-що описаната причина, като желаше, макар и само за миг, да отклони от себе си вперения поглед на привидението.

– Виждам – отвърна призракт.

– Ти не гледаш към нея – каза Скрудж.

– Но въпреки това я виждам – рече призракт.

– Значи така – отвърна Скрудж, – трябва само да се уловя на тази въдица, та до края на живота ми да ме преследват цял легион таласъми, изкалпени от самия мен. Глупости, казвам ти – глупости!

При тези думи призракт нададе страшен вик и разтърси веригите си с такъв тягостен и ужасен шум, че Скрудж се хвана здраво за стола си, за да

не се търколи в припадък. Но колко по-голям беше ужасът му, когато призракът дръпна омотаната около главата си превръзка, сякаш беше твърде горещо да я носи в стая, и долната му челюст се отпусна на гърдите му!

Скрудж падна на колене и стисна ръце пред лицето си.

– Милост! – промълви той. – Страшно привидение, защо ме измъчваш?

– Човече със земен ум – отвърна призракът, – вярваш ли в съществуването ми, или не?

– Вярвам – потвърди Скрудж. – Трябва да вярвам. Но защо привидения бродят по земята и защо идват при мен?

– От всеки човек се изисква – отвърна призракът – намиращият се в него дух да се движи сред себеподобните си и да обикаля надлъж и шир; и ако този дух не върши това през живота си, осъден е да го прави след смъртта си. Орисан е да се скита по света – о, горко ми! – и да наблюдава онова, в което не може вече да участва, а е можел да участва на земята и да го превърне в щастие!

Отново привидението нададе вик, разтърси веригата си и закърши призрачните си ръце.

– Окован си – каза Скрудж, като трепереше. – Кажи ми защо.

– Нося веригата, която си изковах приживе – отвърна призракът. – Направих я брънка по брънка и метър по метър; опасях се с нея по собствена воля. На *теб* ли ти е чужд видът ѝ?

Скрудж трепереше все повече и повече.

– И не познаваш ли – продължи привидението – тежестта и дължината на тежката и дълга намотка, която самият ти носиш? Тя беше точно толкова тежка и дълга преди седем Бъдни вечери. И оттогава ти продължаваш да работиш върху нея. Тежка верига е тя!

Скрудж заоглежда наоколо си долу на пода, очаквайки да се види заобиколен от петдесет или шестдесет клафтера¹ желязна верига, но не виждаше нищо.

¹ Клафтер – мярка за дължина, равна на 1,82 м.

– Джейкъб – каза той умолително. – Старий Джейкъб Марли, кажи ми още нещо. Дай ми утеха с думите си, Джейкъб!

– От мен не търси утеха – отговори призракът. – Тя идва от други области, Ебенизър Скрудж, и я носят други вестители, на друг вид хора. А и не мога да ти кажа каквото бих желал. Позволено ми е само още много малко. Не ми е даден отдих, не мога да остана, не мога да се помайвам никъде. Духът ми никога не е прекрачвал вън от нашата кантора – забележи! Приживе духът ми никога не е отивал отвъд тесните граници на нашата сарафска дупка; и изморителни пътища се простират пред мен!

Скрудж имаше навик, когато се замислеше за нещо, да слага ръце в джобовете на бричовите си. Разсъждавайки върху онова, което бе казал призракът, той стори това и сега, но без да вдига очи или да изправя коленете си, опрени о пода.

– Много бавно трябва да си я карал тая работа, Джейкъб – забеляза Скрудж с делови тон, макар и смирено и почтително.

– Бавно! – повтори призракът.

– Седем години мъртъв – промълви замислено Скрудж. – И през цялото време си пътувал?

– През цялото време – рече призракът. – Никаква почивка, никакъв мир. Вечното мъчение на разкаянието.

– Бързо ли пътуваш? – запита Скрудж.

– На крилата на вятъра – отвърна привидението.

– За седем години трябва да си избродил доста земя – забеляза Скрудж. Като чу това, призракът нададе нов вик и така страхотно задрънча с веригата си сред мъртвата тишина, че нощният пазач с право би взел това за нарушение на реда.

– О! Роб, окован, двойно привързан с верига – извика привидението, – да не знаеш, че трябва да изминат векове на труд, непрестанен за безсмъртни твари, и че тази земя трябва да навлезе във вечността, та чак тогава доброто, на което тя е податлива, да даде плода си! Да не знаеш, че всеки дух християнски, който работи усърдно в малката си

област, каквато и да е тя, ще разбере, че животът му на смъртен е твърде кратък за многото полезни неща, дето е могъл да стори. Да не знаеш, че и най-голямото разкаяние не може да поправи вредата от пражосаните възможности на един цял живот! Да, такъв бях аз! О, такъв бях аз!

– Но ти винаги си бил добър делови човек, Джейкъб – каза със заекване Скрудж, който сега взе да вижда и себе си в същата светлина.

– Делови човек! – извика призракът, като отново закърши ръце. – Човечеството трябваше да бъде мое дело. Общото благоденствие трябваше да бъде мое дело; благотворителността, милосърдието, снизхождението и щедростта: те всички трябваше да бъдат мое дело! – Той вдигна веригата си на една ръка разстояние, сякаш тя беше причината за цялата му безплодна мъка, и отново я захвърли тежко на земята.

– По това време на изнизващата се година – каза привидението – аз страдам най-много. Защо вървах сред множества от мои събратя със сведени очи и нито веднъж не ги повдигнах да зърна онази благословена звезда, която отведе мъдреците до една бедна стряха? Нямаше ли бедни домове, към които светлината ѝ би отвела мен?

Скрудж беше страшно поразен, като слушаше привидението да говори такива неща, и цял се затресе.

– Чуй ме! – извика призракът. – Времето ми почти е изтекло.

– Чувам те – рече Скрудж. – Но не бъди жесток към мен! Не говори с надути фрази, Джейкъб! Моля ти се!

– Как става така, че се явявам пред теб в образ, който можеш да видиш – това не мога да кажа. Седял съм невидим край теб не веднъж и не дважд.

Тази мисъл не беше приятна, Скрудж потрепера и изтри потта от челото си.

– Този дял от наказанието ми не е лек – продължи привидението. – Дошъл съм тук тази вечер да те предупредя, че все още имаш възможност и надежда да избегнеш моята участ. Възможност и надежда, които аз ще ти осигуря, Ебенизър.

– Винаги си ми бил добър приятел – каза Скрудж. – Благодаря ти!

– Ще те навестят – подхвана привидението – три призрака.

Лицето на Скрудж се сведе в уплаха почти толкова, колкото се беше свело лицето на призрака.

– Това ли са възможността и надеждата, за които спомена, Джейкътб? – запита той с разтреперан глас.

– Да.

– Не – не бих желал това – рече Скрудж.

– Без тях – каза призракаът – за теб не ще има надежда да избегнеш пътя, по който вървах аз. Очаквай първия утре, когато камбаната удари един часа.

– Не могат ли и тримата да дойдат наведнъж и всичко да се свърши, Джейкътб? – намекна Скрудж.

– Очаквай втория следващата нощ в същия час. Третия на следващата, когато последният удар на дванадесетия час престане да трепти. Не очаквай да ме видиш повече; и се погрижи, заради самия себе си, да не забравиш какво сме разговаряли!

След като изрече тези думи, привидението взе своето парче плат от масата и го омота около главата си, както по-рано. Скрудж разбра това от енергичния звук на зъбите, когато челюстите му се долепиха една до друга от превръзката. Той се осмели да вдигне отново очи и видя своя свръхестествен гостенин да го гледа изправен, с веригата, навита над и около ръката му.

Привидението се отдалечи заднишком; и при всяка негова стъпка прозорецът се попривдигаше малко, така че когато призракаът стигна до него, той беше широко разтворен. После кимна на Скрудж да се приближи, което той стори. Когато двамата се озоваха на две крачки един от друг, призракаът на Марли вдигна ръка, предупреждавайки го да не се приближава повече. Скрудж се спря.

Не толкова от послушание, колкото от изненада и страх: защото, когато привидението вдигна ръка, той дочу объркани шумове във въздуха; несвързани звуци на оплакване и отчаяние; стонове, неизразимо тъжни и изпълнени със самообвинение. След като послуша за

миг, призракът се присъедини към скръбната погребална песен; и се понесе навън в пустата, тъмна нощ.

Скрудж се приближи до прозореца, обзет от безнадеждност и любовитство. Той погледна навън.

Въздухът беше изпълнен с привидения, които блуждаеха тук и там, като бързаха неспокойно и стенеха в своя бяг. Всяко от тях носеше вериги като призрака на Марли; неколцина (може би членове на корумпирано правителство) бяха завързани заедно; никои не бяха свободни. Мнозина бяха приживе лични познати на Скрудж. Той беше твърде близък с един стар призрак, с бяла жилетка, с огромна желязна каса, прикрепена за глезена му, и този призрак стенеше жаловито, че не може да помогне на една нещастна жена с малко дете, която видя долу на един праг. Очевидно нещастieto на всички тях идваше от това, че се мъчеха да се намесят за добро в човешките работи, но бяха изгубили завинаги тази способност.

Дали тези същества изчезнаха в мъглата, или мъглата ги бе обвила, той не можеше да каже. Но те и техните призрaчни гласове се изгубиха едновременно; и нощта стана пак такава, каквато си беше, когато той се прибра вкъщи.

Скрудж затвори прозореца и огледа вратата, през която призракът бе влязъл. Беше двойно заключена, както я бе заключил със собствените си ръце, и никой не беше пипал резетата. Опита се да каже: „Глупости!“, но спря на първата сричка. И тъй като много се нуждаеше от почивка, било поради преживените чувства, било поради изморителния ден, било от това, че бе надзърнал в невидимия свят, или от тягостния разговор с призрака, или от късния час, Скрудж веднага си легна, без да се съблича, и в миг потъна в сън.

